

УДК 371 (09) (477)

Вшанування пам'яті видатного українського педагога й філософа Григорія Сковороди у ХХ столітті (за архівними матеріалами). До 300-річчя з дня народження

Світлана Бакай,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Людмила Перетяга,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

*Він, мов джереляна вода,
Достойний почетом і слави,
Козацький син Сковорода,
Сковорода Григорій Савич*

Майже 300 років відділяють нас від того часу, коли в с. Чорнухах на Полтавщині, 3 грудня 1722 року народився майбутній педагог і філософ, поет і музикант, просвітитель Григорій Савич Сковорода. В його житті і творчості багато питань: твори символічні і закодовані, життя заінтриговане. І хоча своєю працею він досяг звання вченого світового рівня, для багатьох він і досі залишається загадковою, багатогранною особистістю.

Ідеєю «Пізнай себе!» Г.Сковорода відкрив учення про людську особистість і навколишній світ, про сенс життя. Філософ наголошував на тому, що людині треба пізнати себе, знайти в собі природну схильність в тій чи іншій галузі та самореалізувати її в практичній діяльності. Жити у згоді з власною природою — най-

більше щастя для людської особистості і разом з тим велика користь для суспільства.

Г. Сковорода був просвітителем і розумів під «просвітительством» не лише поширення серед населення загальноосвітніх знань, здійснення морального та громадянського виховання людей, а й «просвіщення умів», ствердження нового світобачення, ідей про Всесвіт і суспільство, про пізнання людиною щастя, що дається «...малодовольством, целомудрієм, смиренієм, трудолюбієм, терпением, благодушеством, простотою нравов, чистосердечієм...»[1].

Г. Сковорода вчив людей пізнавати своє щастя в собі самому. Праця за нахилом, за покликанням, за здібностями, зазначав він, приносить не тільки насолоду і щастя людині, а й велику користь

суспільству. З цього приводу він наголошував: «Учись збирати розкидані думки свої і повертати їх усередину себе. Щастя твоє в тобі самому: пізнавши себе, пізнаєш усе, а не пізнаєш себе — ходитимеш у темряві і боєтимешся там, де страху й не було. Пізнати себе вповні, пізнати й здружитися із собою — це невід'ємний світ, справдешнє щастя і досконала мудрість... Краще бути натуральним котом, ніж левом з осячю природою» [1].

Відомий дослідник багатогранної творчої спадщини Григорія Сковороди академік Д. Багалій написав лист 24 січня 1922 р. Наркомові освіти Г.Ф. Гринькові про вшанування пам'яті славетного педагога й філософа з нагоди 200-річчя від дня народження. Д. Багалій пише:

«У 1722 р. народився в с. Чорнухах, на Лубенщині славетний український філософ Григорій Савич Сковорода, якого сучасна наука визнає за мудре філософське слово. У цьому році минає 200-річчя з дня його народження. Совнаркомо РСФСР вирішив ще у 1919 році поставити у Москві пам'ятники двом українцям — Т.Г. Шевченко і Г.С. Сковороді, так високо він оцінив нашого земляка, великого наукового і громадського діяча України. Радянська влада УСРР досі ще нічого не зробила, щоб вшанувати пам'ять філософа, який вийшов з народу, він був син малоземельного козака, присвятив Україні все своє життя, мандруючи в простій свитці по містах і селах, відмовившись від грошей і власності, навчаючи всі стани суспільства гарячим словом чи славними філософськими творами, а головним чином зразками свого життя, бо він жив, як вчив. А вчив. Як жив, прикладів чого дуже мало знає всесвітня історія.

Вмер він у 1794 році і похований у с. Пан-Іванівка Харківської губернії. З приводу 200-річчя з дня його народження. Яке випадає на цей, 1922 рік, я, як видавець його творів і дослідник їх. Звертаюся до Наркому освіти з пропозицією взяти на себе ініціативу в ушануванні його пам'яті — прохати Совнаркомом

УСРФ як представника Робочо-Селянської влади видати Декрет: 1. Про негайне друкування на державні кошти готової до друку і прийнятої для видання незабаром моєї монографії про Сковороду і його твори. 2. Про опрацювання його могил в с. Пан-Івановці, з прийняттям її під державну охорону як пам'ятника всеукраїнського значення і про утворення там музею Г.С.Сковороди. 3. Про постановку пам'ятника у Харкові на державні кошти. 4. Про надання його ім'ям селянських шкіл на Україні, особливо на Полтавщині і Харківщині, в с. Чорнухи Лубенського повіту, а також якоїсь вулиці або площі у Харкові». Дійсний член Всеукраїнської Академії наук, академік Дм. Багалій, 24.01.1922 [2].

Думки про необхідність освіти людей супроводжували Г. Сковороду протягом всього життєвого шляху. У 1753–1754 рр. Г. Сковороду було запрошено на викладацьку діяльність до Переяславського колегіуму. Протягом десятиріччя (1759–1769) він вчив студентську молодь у Харківському колегіумі — широко відомому на той час вищому навчальному закладі Слобожанщини. «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не переставє учитись..., коли не любити всією душею корисних наук, то всякий труд буде марним...» [1]. У навчальній діяльності педагог зважав на індивідуальні особливості студентів, їхні нахили та інтереси, підкреслював, що «воспитание истекает от природы», бо природа особистості «самый лучший учитель».

У Центральному державному історичному архіві України м. Києва збереглася Постанова № 289 Ради Народних комісарів і Центрального комітету КП/б/У від 28.02.1945 р. (м. Київ) «Про увічнення пам'яті великого діяча української культури, поета-філософа Г.С.Сковороди» [3].

В цьому документі йдеться про присвоєння імені Г. Сковороди навчальним закладам та надання стипендій студентам, а саме: «З метою увічнення пам'яті великого діяча української культури, поета-філософа Г.С. Сковороди, Рада

Народних Комісарів УРСР і Центральний Комітет КП/б/У постановляють:

1. Встановити бронзові бюсти Г.С. Сковороди в історичному музеї м. Києва і в бібліотеці Академії Наук УРСР.

2. Присвоїти ім'я Сковороди середній школі № 18 м. Києва.

3. Надати ім'я Сковороди:

— в м. Харкові — педагогічному інституту;

— в м. Переяслав-Хмельницькому — педагогічному училищу.

4. Встановити стипендії імені Сковороди в таких навчальних закладах:

а) У Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка — 2 стипендії, розміром 400 крб. на місяць (одну для студентів філософського факультету, а другу — для студентів філологічного факультету); одну стипендію, розміром 800 крб. на місяць, для аспірантів кафедри філософії і одну стипендію, розміром 800 крб. на місяць, для аспірантів кафедри української літератури (з фаху давнього письменства).

б) В Харківському педагогічному інституті — 2 стипендії, по 400 крб. на місяць кожна для студентів мовно-літературного факультету; одну стипендію, розміром 300 крб. на місяць, для аспірантів кафедри української літератури (з фаху давнього письменства).

в) В Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі — 2 стипендії, по 200 крб. на місяць, для учнів, що відмінно вчаться».

Цю постанову підписав Заступник Голови Ради Народних Комісарів УРСР Л. Корнієць та Секретар Центрального Комітету КП/б/У Д. Коротченко [3].

В особі Г. Сковороди глибоко поєднався талант просвітителя й духовного педагога-наставника народу, видатного філософа й майстерного музиканта-виконавця, людини, яка знайшла своє покликання і щастя в просвітницькій діяльності серед населення Слобожанщини. Як високоосвічена особистість, він виховував і навчав людей, виголошуючи піднесення духовного розвитку українського суспільства. Г. Сковорода далекоглядно вірив у світле майбутнє свого народу. У творі «Діалог. Ім'я ему — потоп зміин» він переконливо, з глибокою вірою писав: «Ми сотворим свет лучший. Созиждем день веселейший» [1].

Література

1. Сковорода Г. С. Твори в 2-х т. Т.1, 1973. 511 с.

2. ЦДІАУ, Ф. 166, оп. 2, од. зб. 1165, арк. 5-5 зв. «Лист академіка Д.І. Багалія» від 24.01.1922 р. Наркомові освіти Г.Ф. Гринькові.

3. ЦДІАУ, Ф. 4849, оп. 1, од. зб. 6, арк. 56, «Постанова № 289 Ради Народних комісарів і Центрального комітету КП/б/У» від 28.02.1945 р. (м. Київ).

09.06.2019